

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตั้งอยู่บนฐานของความแตกต่างในเพศภาวะ บทบาททางสังคมของหญิงและชายเป็นผลมาจากการประกอบสร้างทางสังคม ผู้หญิงและผู้ชายผ่านการอบรมสั่งสอนตามค่านิยมในสังคม สังคมเองก็มีกลไกการผลิตซ้ำและกำกับควบคุมให้เป็นผู้หญิงและผู้ชายตามกรอบความเชื่อหลักของสังคมที่คิดว่าดีงาม รวมถึงการกำกับควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย ความสัมพันธ์นี้ ส่งผลไปถึงการจัดรูปแบบการแบ่งงานกันทำ อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ตลอดจนความเชื่อความหมายเกี่ยวกับเรื่องเพศด้วย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคม ย่อมส่งผลต่อการปรับตัวของความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้แสดงให้เห็นว่า “การพัฒนา” ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลง (ในทางที่ดีขึ้น) โดยเฉพาะ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจนั้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย

นับตั้งแต่รัฐบาลประเทศลาวได้ประกาศเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม มาเป็นเศรษฐกิจกลไกการตลาด ในปี ค.ศ 1986 เป็นต้นมา หรือที่คนโดยทั่วไปมองว่าเป็นการเปิดประเทศทางเศรษฐกิจมากขึ้น ความช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบเงินให้เปล่าหรือโครงการพัฒนาก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ อย่างน้อยหน้าตาของกลุ่มประเทศที่เป็นผู้สนับสนุนทางการเงินในรูปแบบการพัฒนาในประเทศลาวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผู้สนับสนุนทางด้านเงินทุนเพื่อการพัฒนาจะเป็นกลุ่มประเทศสังคมนิยม แต่ปัจจุบันประเทศที่ให้การสนับสนุนทางด้านเทคนิคและการเงินที่อ้างว่าเป็นไปเพื่อการพัฒนาในประเทศลาวจะเป็นกลุ่มประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่เป็นเช่นนี้ เชื่อว่าเป็นเพราะความต้องการของกลุ่มประเทศเหล่านี้จะพยายามเปลี่ยนลาวให้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยและใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ตั้งแต่มีการปรับใช้นโยบายจินตนาการใหม่ สปป.ลาวเริ่มได้รับการช่วยเหลือจากต่างประเทศที่ส่วนใหญ่มุ่งการพัฒนาในชนบท หลายต่อหลายโครงการได้เข้ามาด้วยหลายวัตถุประสงค์ แต่ไม่ว่าอย่างไร โครงการเหล่านั้นก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในประเทศลาว โครงการฝายน้ำตาดานเป็นโครงการหนึ่งในหลายโครงการพัฒนาชนบทในลาว ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ รวมถึงประเทศสหรัฐอเมริกา (1960s-1970s) เนเธอร์แลนด์ (1980s-

1990s) และองค์การสหประชาชาติ วัตถุประสงค์หลักของการดำเนินการโครงการฝายน้ำตื้นในแต่ละช่วงก็มีความเฉพาะ และมีวาระซ่อนเร้นที่ต่างกันไป แต่สรุปโดยรวมได้ว่า ทุกๆ ช่วงของโครงการ มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกันบางประการ นั่นคือเพื่อลดความยากจนและรักษาสีเขียวของผืนดินในพื้นที่ที่มีความยั่งยืน โดยมีการส่งเสริมให้ปรับปรุงรูปแบบการผลิตแบบใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้มากขึ้นโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เช่น ป่าไม้ และน้ำ อย่างยั่งยืน และใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

การศึกษาครั้งนี้ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการพัฒนาที่มีต่อผู้หญิงในกลุ่มต่างที่อยู่ในพื้นที่ของโครงการพัฒนา และว่าการพัฒนานั้นได้นำมาสู่ความเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์หญิงชายอย่างไร และสุดท้ายแล้วผู้หญิงตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนานั้นอย่างไร ทั้งนี้ ก็เพื่อประเมินผลของโครงการพัฒนา ภายใต้กระแสการพัฒนาที่พึ่งพิงระบบตลาดมากขึ้น และเพื่อศึกษาผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อผู้หญิงในพื้นที่โครงการพัฒนาอย่างไร เพื่อให้เกิดความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงความความสัมพันธ์หญิงชาย ว่ามีรูปแบบลักษณะอย่างไร

ในงานชิ้นนี้ผู้ศึกษาได้แสดงให้เห็นว่านโยบายการพัฒนาในช่วงต่างๆ ของประวัติศาสตร์ลาว ซึ่งไม่มีช่วงไหนที่นโยบายเหล่านั้นให้ความสำคัญกับผู้หญิงอย่างจริงจัง เพราะการพัฒนาแต่ละช่วงของลาวนั้น เป็นไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะยึดมั่นต่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยและเศรษฐกิจทุนนิยมที่ไม่ใส่ใจหรืออ่อนไหวต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพศภาวะที่มีนักสตรีนิยมเรียกว่าลักษณะปิตาธิปไตย ถึงแม้ว่าในบางช่วง กลุ่มผู้หญิงได้ออกมาผลักดันในเรื่องของผู้หญิงและเพศภาวะเป็นวาระสำคัญ องค์การสหประชาชาติเป็นตัวอย่างที่ได้ผลักดันในเรื่องผู้หญิงเป็นวาระเร่งด่วน และสปป.ลาวเองก็ได้รับเอาสนธิสัญญาปักกิ่งไว้ แม้ว่าจะมีข้อสงวนบางประการ เป็นต้น

ในพื้นที่ฝายน้ำตื้นเองก็เช่นกัน นโยบายการพัฒนาตลอดจนการดำเนินกิจกรรม ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้หญิงเท่าที่ควร แม้ว่าในช่วงหลังจะมีการเขียนไว้อย่างชัดเจนในวัตถุประสงค์ของโครงการว่าจะเน้นการพัฒนาที่ผนวกแนวคิดเรื่องเพศภาวะเอาไว้ เห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการสังเกตการณ์การทำงานและวิธีการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เมื่อได้มีโอกาสการเข้าร่วมโครงการ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการจัดตั้งสมาคมผู้ใช้น้ำ กิจกรรมป่าชุมชน การส่งเสริมการเกษตรกรรมแนวใหม่และกิจกรรมพัฒนาชุมชน ก็จะพบว่า โครงการไม่ได้ทำกิจกรรมหรือวิเคราะห์กิจกรรมจากมุมมองของเพศภาวะ ส่วนมากผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจะเป็นผู้ชาย แม้จะมีบางกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อผู้หญิงโดยเฉพาะเช่นการออกกองทุนหมุนเวียนเพื่อผู้หญิง แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญว่าเงินที่ให้ไปนั้นจะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับหญิงชายต่างกันอย่างไรในกระบวนการ

ตัดสินใจของโครงการเองก็ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศภาวะ ด้วยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีผู้ชายเป็นผู้นำในทุกๆ พื้นที่ รวมทั้งในหมู่บ้าน และ ชุมชนทำให้ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากกระบวนการตัดสินใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นด้วยโครงสร้างของผู้ที่ทำงานในโครงการ โดยเฉพาะผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ส่วนมากก็เป็นผู้ชาย ส่วนผู้หญิงที่ทำงานมีอยู่น้อยมาก และ ถึงแม้ผู้หญิงจะถูกคาดหวังให้รับผิดชอบกิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิง แต่เมื่ออำนาจการตัดสินใจของผู้ชาย หลยครั้งกิจกรรมหลายอย่างเกี่ยวกับผู้หญิงก็ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างที่ควรจะเป็น ดังนั้นการพัฒนาในฝายน้ำตานก็ไม่ต่างไปจากการพัฒนาทั่วไปในลาวที่เป็นไปตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย

โครงการฝายน้ำตานเองก็มีลักษณะของชายเป็นใหญ่เพราะโครงการได้ถูกออกแบบมาจากแนวคิดการพัฒนากระแสหลักมาตั้งแต่ต้น และ โดยเฉพาะเมื่อมาถึงการปฏิบัติการที่ส่วนมากเป็นผู้ชายที่อยู่ในสังคมที่มีอคติทางเพศอยู่ในตัว ทำให้ไม่เห็นความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้หญิงอีกด้วย

นอกจากนั้น การเกิดขึ้นของโครงการรวมทั้งนโยบายการพัฒนาโดยรวมของประเทศในช่วงของการดำเนินการ มีส่วนทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ เช่น นโยบายการจัดสรรที่ดินของรัฐบาลลาวภายใต้ นโยบายมอบดินมอบป่า ซึ่งรัฐมองว่าเป็นการจัดสรรที่ดินเพื่อการอนุรักษ์ผืนป่าและการปฏิรูปที่ดิน หรือการส่งเสริมเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการขยายตัวของตลาดในพื้นที่โครงการมากขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการเปลี่ยนวิถีการผลิตของชาวบ้านที่จะได้ไม่ต้องพึ่งพาป่าไม้อีกต่อไป ดังนั้น ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโครงการนั้นจึงอาจจะไม่ได้เกิดจากโครงการโดยตรงเท่านั้น แต่ยังเกิดจากสิ่งอื่นๆ ด้วย เช่น นโยบายของรัฐที่มาในรูปของการพัฒนาเช่นเดียวกัน

จากการวิจัยพบว่าเป็นการยากที่จะแยกผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของนโยบายของรัฐและโครงการฝายน้ำตานในชุมชน และ ผู้ศึกษาเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงของนโยบายของรัฐและโครงการฝายน้ำตานเองเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์กันภายใต้บริบทการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่กระทำผ่านตลาด ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของฝายน้ำตาน ทั้งจากตัวโครงการเอง และ จากนโยบายของรัฐได้มีผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรของผู้คนในพื้นที่ และจากบทที่ 3 ที่พูดถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ น้ำ และที่ดิน และงานชิ้นนี้ทำให้เห็นแล้วว่าผู้คนที่มาจากกลุ่มสังคมต่างกัน มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรต่างๆ ต่างกัน เช่น ผู้หญิงจะพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะของการเก็บใช้ของป่าเพื่อเป็นอาหาร และการบริโภค ในขณะที่ชายใช้ป่าเพื่อการก่อสร้างบ้านเรือน หรือการที่ผู้หญิงใช้น้ำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน

ผู้ชายกลับใช้น้ำเพื่อการผลิตทางการเกษตรที่มีลักษณะการปลูกแบบพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ความสัมพันธ์ของผู้หญิงและผู้ชายกับทรัพยากรธรรมชาติที่ต่างกัน ทำให้การจัดสรรทรัพยากรใหม่ หรือกฎเกณฑ์ในการเข้าถึงทรัพยากรที่ออกมาโดยไม่ได้นำถึงความแตกต่างทางเพศภาวะนี้ เป็นเหตุทำให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงและผู้ชายต่างกัน สำหรับผู้หญิงแล้ว โดยเฉพาะผู้หญิงที่จัดอยู่ในกลุ่มของผู้ที่ถูกอพยพเคลื่อนย้ายลงมาจากเขตพื้นที่ป่าบ้านห้วยสิน การถูกพรากที่ดินและที่ดินกัน พวกเธอออกจากผืนป่า ย่อมหมายถึงการเข้าถึงทรัพยากรที่ทำได้ยากขึ้น ทำให้ผู้หญิงต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรต่างๆ ตามความต้องการของตัวเองที่ต้องแบกรับหน้าที่ของการจัดสวัสดิการหาอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว เป็นสาเหตุทำให้ผู้หญิงต้องทำงานมากขึ้นในด้านการผลิตแต่ในส่วนของการผลิตซ้ำที่เป็นงานดูแลครัวเรือนนั้นแม้ว่าดูแลแล้วอาจเหมือนมีการปรับเปลี่ยนที่ผู้ชายเข้ามารับบทบาทในด้านนี้บ้าง ในช่วงที่ครัวเรือนปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่นในช่วงที่ผู้หญิงต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และไม่สามารถกลับมาทำงานในบ้านได้ทัน แต่ในที่สุดแล้วเมื่อครอบครัวกลับมาสู่ในสภาวะปกติกล่าวคือเมื่อผู้หญิงปรับตัวเข้ากับหน้าที่ใหม่ได้แล้วผู้หญิงก็ต้องมารับภาระนี้ของผู้หญิงอยู่ ดังนั้น ผู้หญิงนอกจากจะไม่ได้ รับการแบ่งเบาในงานการดูแลบ้านแล้วยังต้องรับผิดชอบงานในด้านการผลิตที่มากขึ้นด้วย

ผู้หญิงแต่ละคนจะได้รับผลกระทบไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับ ฐานะ อาชีพและทรัพยากรที่มีอยู่ สำหรับผู้หญิงที่มีอาชีพทำนา การเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการทำงานบางอย่างเช่นงานไถนาที่ การเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรแทนแรงงานสัตว์ก็ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงผู้ชายมากขึ้น เป็นการตอกย้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายที่ไม่เท่าเทียมอยู่แล้วให้ชัดเจนมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การเข้ามาของเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ดูเหมือนจะช่วยในการผลิตในขณะที่รัฐมีความมีคอบอดทางเพศภาวะ และโครงสร้างหมู่บ้านและครัวเรือนมีลักษณะชายเป็นใหญ่ ทำให้การทำงานเป็นการผลิตที่มีลักษณะเป็นชายมากขึ้น (Musculinization of Production) สำหรับผู้หญิงที่ทำไร่ก็ได้รับผลกระทบในการหาที่ทำกิน กล่าวคือเมื่อมีนโยบายการมอบดินมอบป่า สวนเมี่ยงที่เดิมเคยเป็นวิถีการผลิตที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตมาก หรือมีส่วนในการตัดสินใจและได้ผลประโยชน์จากการ เก็บและขายเมี่ยง ถูกพรากจากผู้หญิงไปด้วยเหตุผลว่าถูกกำหนดเขตสวนว่าเป็นเขตอนุรักษ์ รัฐได้พรากอาชีพการทำสวนเมี่ยงของผู้หญิง เมื่อพวกเขาและครอบครัวถูกย้ายลงมายู่กับชาวบ้านบ้านห้วยนา การที่ผู้หญิงยังดิ้นรนขึ้นไปเก็บสวนเมี่ยงหมายถึงการที่ผู้หญิงเหล่านี้ต้องงานในการทำสวนเมี่ยงของพวกเขามีมากขึ้นอย่างน้อยก็ต้องใช้เวลานานในการเดินทางไปถึงสวน และยังต้องปรับตัวในเรื่องของการขายเมี่ยงด้วย การที่แม่ค้า/พ่อค้าไม่เข้าไปซื้อเมี่ยงจากสวนอีกต่อไป ย่อมหมายความว่าผู้หญิงต้องมีความสามารถในการเข้าถึงระบบการคมนาคมขนส่งเพื่อที่จะจัดการขายเมี่ยงแบบใหม่ในตลาด ซึ่งพบว่า ระบบการขายเมี่ยงแบบใหม่ทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพิงผู้ชายในการที่จะต้อง

ออกจากหมู่บ้านหัวนาไปเพื่อขายเมี่ยงให้กับผู้หญิง ซึ่งอาจหมายความว่าอำนาจทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงเคยมีอาจจะลดน้อยถอยลง ส่วนผู้หญิงที่มีอาชีพค้าขาย และมีฐานะดีอยู่แล้ว รวมทั้งมีเครือข่ายทางสังคมความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็อาจเป็นโอกาส แต่ในขณะเดียวกัน ผู้หญิงที่ยังไม่พร้อมในเรื่องของเงินทุนและข้อมูลข่าวสารเพื่อมาต่อรองกับความเปลี่ยนแปลงของตลาดก็อาจจะกลายเป็นเหยื่อของการพัฒนาแบบตลาด

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้ชายเปลี่ยนไปด้วยทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์นั้น แสดงออกในด้านการปรับเปลี่ยนในเรื่องของการทำงานและการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศภาวะ การเข้าถึงทรัพยากรของผู้หญิงและชาย รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนมิติด้านเพศวิถีด้วย

กล่าวโดยสรุปคือ

1. มีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของการแบ่งงานกันทำกล่าวคือ

ก. การทำให้งานมีลักษณะทางเพศเข้มข้นขึ้น งานหลายอย่างได้ถูกทำให้เป็นงานเฉพาะของเพศภาวะใดเพศภาวะหนึ่งเช่นการเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้งานการไถนากลายเป็นงานของผู้ชาย ซึ่งทำให้ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชายมากขึ้นซึ่งไม่ใช่แค่การพึ่งพิงในเรื่องของการทำนาเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับรถไถนาด้วยในขณะที่งานบางอย่างถูกทำให้เป็นงานของผู้ชาย งานบางอย่างที่เป็นงานของผู้หญิงอยู่แล้วก็กลายเป็นงานที่ทำยากขึ้น แต่มีคุณค่าหรือมูลค่าน้อยลง และผู้หญิงต้องทำมากขึ้น เช่น สวนเมี่ยงในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นงานของผู้หญิง

ข. การนำจ้างงานบางประเภทใหม่ นอกจากนั้นยังมีงานบางงานที่ถูกกำหนดว่าเป็นงานของผู้หญิงที่ถูกนำเข้าเพื่อใช้ประโยชน์จากแรงงานหญิง เช่น การปักผ้า

ค. การปรับเปลี่ยนรูปแบบการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศ งานบางงานถูกจัดแบ่งบทบาทใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่ต้องสัมพันธ์กับตลาดและคนภายนอก จะถูกจัดว่าเป็นงานของผู้ชาย เช่น การขายเมี่ยงในเมืองเพียง เป็นต้น

2. ส่วนในด้านของการจัดสรรทรัพยากรนั้น

พบว่าหลังจากมีนโยบายพัฒนาต่างๆ ทั้งจากรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนฝ่ายน้ำตานเข้ามา ก็มีการจัดการทรัพยากรใหม่อย่างน้อยใน 3 อย่างคือ ที่ดิน น้ำ และป่าไม้ จะเห็นได้ว่าทรัพยากรบางอย่างถูกกำหนดการเข้าถึงมาแล้ว เช่น กรณีของที่ดินและป่าไม้ ที่รัฐเป็นคนจัดสรรให้กับ “ครัวเรือน” โดยที่ไม่คำนึงถึงโครงสร้างของครัวเรือน ผู้หญิงที่ปราศจากหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้ชาย ถูกผลักให้อยู่ชายขอบ และไม่ได้รับประโยชน์จากการจัดสรรที่ดินใหม่ และการพรากป่าไม้

จากผู้หญิง ทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้หญิงยากลำบากขึ้น ในขณะที่การจัดการน้ำ ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนภายใต้โครงการฝายน้ำตาดัน มุ่งที่จะจัดสรรทรัพยากรให้มีความยั่งยืนมากขึ้น และจัดให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ แต่การมีส่วนร่วมของ “ประชาชน” ในที่นี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าถึงผู้หญิงได้ กระบวนการจัดการน้ำทั้งหมด ซึ่งสะท้อนได้จากโครงสร้างของผู้บริหารจัดการน้ำ จะมีเฉพาะผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจทั้งสิ้น ซึ่งก็อาจจะหมายความว่าผู้ชายเท่านั้นที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรน้ำได้ หรือเข้าถึงได้ง่ายกว่าผู้หญิง

หากจะประเมินว่าโครงการได้นำอะไรมาให้กับพื้นที่ของโครงการ สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดก็คือการสร้างถนนทำให้การคมนาคมของคนระหว่างหมู่บ้าน ต่อหมู่บ้าน และ หมู่บ้านในเมืองสะดวกมากขึ้น การปรับปรุงชลประทานทำให้ชาวบ้านมีโอกาสทำนาได้หลายฤดู และ ยังทำการผลิตรูปแบบใหม่ รวมทั้งพืชแบบใหม่อีกด้วย นอกจากนั้นยังมีบางกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อผู้หญิงโดยเฉพาะเช่น กองทุนหมุนเวียนสำหรับผู้หญิง อย่างไรก็ตาม โครงการไม่ได้มีการออกแบบมาเพื่อมองปัญหาให้มากกว่าแค่การบรรลุกิจกรรมที่วางไว้เท่านั้น เช่น ไม่ได้มีการมองว่าการคมนาคมที่สะดวกขึ้น จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไรในสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการผลิตนั้นจะนำความเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ระหว่างหญิงชายหรือแม้แต่กิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมผู้หญิงนั้นก็มองเพียงแค่ว่าเป็นการส่งเสริมผู้หญิงนั้นแท้ที่จริงเป็นการส่งเสริมผู้หญิงเพียงพอ แล้วหรือไม่ หรือ ควรมีการสนับสนุนอะไรเพิ่มเติมอีกเพื่อให้การสร้างอำนาจให้ผู้หญิงนั้นมีผลมากขึ้น

ดังนั้น ถึงแม้ในส่วนของผู้ดำเนินโครงการเองจะมองว่าความสำเร็จของโครงการอยู่ที่ความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จดังที่วางไว้ในแผนของโครงการและ เนื่องจากการขาดความต่อเนื่องในด้านกิจกรรม อย่างไรก็ตาม ด้วยความตั้งใจ หรือด้วยความไม่ละเอียดอ่อนของนักพัฒนาที่ส่วนมากเป็นผู้ชายที่ไม่เห็นความสำคัญของส่วนร่วมของชาวบ้านทำให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ได้มีส่วนร่วมในขบวนการตัดสินใจในสิ่งที่จะเป็นผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขาเองและไม่ได้วิเคาะห์ถึงผลที่อาจจะเกิดตามมาจากโครงการที่จะเป็นผลกระทบต่อความสัมพันธ์หญิงชายของผู้หญิงทำให้กิจกรรมของโครงการไม่ได้สร้างประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่อย่างเต็มที่และไม่มีความเสมอภาคกันในกลุ่มคนต่างๆ ระหว่างผู้ชาย และ ผู้หญิง จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ ด้วยเหตุนี้โครงการจึงไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์หลักที่แท้จริงของโครงการที่ต้องการทำชีวิตของคนในพื้นที่ของโครงการดีขึ้น และ รักษาสิ่งแวดล้อมให้ในพื้นที่ของโครงการอย่างยั่งยืน

3. ในด้านของเพศวิถีนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ได้ค้นพบว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นการผลิตในภาคการตลาด โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างเพศภาวะและความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ไม่

ว่าจะเป็นการแบ่งงานกันทำที่มีลักษณะเอาเปรียบผู้หญิงหรือการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมทำให้เกิดภาวะยากลำบากสำหรับผู้หญิงที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนไป

การพัฒนาได้ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของการค้าประเวณีซึ่งเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่เนื่องจากการพัฒนาในพื้นที่ทำให้เกิดการขยายตัวของตลาดมากขึ้น ทำให้มีคนจากภายนอกเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะพ่อค้าชาวจีนและเวียดนาม รวมทั้งการเข้ามาของสินค้าที่ทำให้จำเป็นต้องใช้เงินมากขึ้น และเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการแบ่งงานกันทำทำให้ค่าจ้างของผู้หญิงต่ำ และการพรากทรัพยากรไปจากผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงไม่มีทางเลือกมากนักในการดำรงชีวิตอยู่

การค้าประเวณีนั้น แท้จริงคือผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของการพัฒนา เป็นการฉ้อฉลของผู้หญิงที่เข้ามาสู่โครงสร้างของการพัฒนาที่เน้นตลาดเป็นหลัก แต่การฉ้อฉลนั้น ก็เป็นเพียงเพื่อความอยู่รอดของผู้หญิงเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้ชีวิตการเป็นอยู่อย่างสุขสบายได้ เพราะท้ายที่สุดแล้วผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงไม่ใช่ผู้หญิง เนื่องจากในโครงสร้างการพัฒนานี้ ความเป็นธรรมต่อผู้หญิงผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจึงเป็นผู้ชายที่มีอำนาจมากกว่าผู้หญิงในโครงสร้างของการพัฒนานี้

ในความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เปลี่ยนไปนั้นผู้หญิงที่เป็นผู้หญิงในบ้านหวนนาและผู้หญิงในบ้านห้วยสินเองก็ได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันด้วย

ผู้หญิงในบ้านหวนนานั้นปัญหาที่พบส่วนใหญ่ก็คือ ผู้หญิงบ้านหวนนานั้นถึงแม้ว่าจะมีทรัพยากรมากกว่าผู้หญิงบ้านห้วยสินแต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงในสังคม และการเข้ามาของตลาดที่ทำให้ทุกอย่างกลายเป็นสินค้า เช่น เมื่อก่อนอาจไม่มีความจำเป็นต้องซื้อเสื้อผ้า เครื่องใช้ในเรือน ทำให้ผู้หญิงต้องใช้จ่ายเงินมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรที่มีอาจไม่เพียงพอจึงต้องหาวิธีทางอื่นให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายเช่น การขายแรงงาน การปักผ้า

ส่วนผู้หญิงห้วยสินที่ถูกย้ายลงมาอยู่ร่วมกับบ้านหวนนานั้น อาจเรียกได้ว่าทรัพยากรทุกอย่างถูกพรากไปเกือบหมด ถึงแม้จะมีที่ดินทำกินที่รัฐจัดสรรให้แต่ก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และ ถึงแม้ผู้หญิงบางคนจะยังสามารถเข้าไปเก็บเห็ดได้เหมือนเดิม แต่ ก็ต้องพบกับความยากลำบากขึ้น และ ยังต้องปรับตัวกับรูปแบบการเปลี่ยนแปลง การแลกเปลี่ยนสินค้าที่เมื่อก่อนทำแบบง่าย ๆ เป็นการแลกเปลี่ยนในหมู่บ้านเท่านั้น แต่การแลกเปลี่ยนปัจจุบันต้องมีความยากลำบากขึ้นเพราะต้องเปลี่ยนเป็นเงินก่อนมาซื้อสินค้าอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคมลาวต้องเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็ว แน่แน่นอนว่าในการวางแผนการพัฒนาทั้งที่เป็นนโยบาย และ หรือ

ที่เป็นลักษณะโครงการ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนย่อมมีเป้าหมายที่จะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านบวกต่อคนที่อยู่ในพื้นที่ แต่การพัฒนาที่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อคนผลของการพัฒนาที่อาจไม่ได้ออกมาตามเป้าหมายที่วางไว้และอาจเกิดผลเสียมากกว่าโดยเฉพาะการพัฒนาที่มองข้ามความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนพื้นฐานของอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่า ย่อมทำให้ผู้หญิงที่มีอำนาจน้อยกว่ามีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบในด้านลบมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะผู้หญิงที่ยากจนที่มีอำนาจน้อยที่สุด ดังนั้นการวางแผนนโยบายในการพัฒนา หรือ การออกแบบโครงการจึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องมองปัญหาอย่างรอบด้าน และ ต้องมองให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิง ชาย ที่ลบล้างซ้อนเพื่อจะได้หาทางปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ให้เกิดความสมดุลมากขึ้น หรืออย่างน้อยก็หลีกเลี่ยงความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้หญิงหรือผู้ที่อยู่ชายขอบของอำนาจไม่ให้อยู่ในภาวะที่ด้อยอำนาจไปกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะทางด้านทฤษฎี

แม้ว่าการพัฒนาของลาวจะอยู่ภายใต้รัฐที่เป็นประชาธิปไตยในแบบทุนนิยมก็ตาม แต่แนวคิดเรื่องเพศภาวะเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาของลาวมากขึ้นซึ่งได้เข้ามาผ่านหลายช่องทางทั้งจากเจ้าของทุน หรือ จาก สหพันธ์แม่หญิงลาวมากขึ้น

ในแนวคิดแบบการเพศภาวะกับการพัฒนาที่นำเสนอโดยสตรีนิยมนั้นได้เกิดขึ้นในสมมุติฐานของการให้ความสำคัญกับผู้หญิงมากกว่า และมองว่าผู้หญิงเป็นผู้กระทำ และ ได้ตั้งคำถามกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทุกรูปแบบ และ เชื่อว่าการพัฒนาต้องนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ ด้วยเหตุนี้สตรีนิยมแบบที่เชื่อในแนวคิดแบบเพศภาวะกับการพัฒนาจึงได้แนะนำรูปแบบ และ วิธีการพัฒนาที่จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

เมื่อมีโครงการที่อ้างว่าเป็นโครงการพัฒนาในแบบเพศภาวะกับการพัฒนา เมื่อจบโครงการแล้วไม่สามารถทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจแล้วย่อมหมายความว่าโครงการดังกล่าวประสบความสำเร็จล้มเหลว และ แล้วเป็นไปได้หรือไม่ที่จะมองว่ารูปแบบการพัฒนาที่นำเสนอโดยแนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนานั้นถือว่าล้มเหลวด้วยเช่นกัน

ในกรณีของฝ่ายน้ำตานนั้นจะถือว่าแนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนาที่ใช้อยู่โครงการฝ่ายน้ำตานนั้นประสบความสำเร็จล้มเหลวก็ไม่ถูกต้องนัก เพราะการพัฒนา ภายใต้ความคิดเพศภาวะกับการพัฒนาที่ใช้ในโครงการนั้นเป็นเพียงผลมาจากการผลักดันหรือเป็นเงื่อนไขจากผู้ให้ทุน ดังนั้นแนวความคิดเกี่ยวกับเพศภาวะกับการพัฒนามันจึงถูกพูดถึงแค่ในผู้วางแผนนโยบายและนโยบาย แต่ไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติจริงหรือไม่แม้ว่ามีแผนงานบางแผนงานที่มุ่งเสริมอำนาจให้กับผู้หญิง และวิธีปฏิบัติและการปฏิบัติการ ตลอดจนโครงสร้างการบริหารงานที่มีความเป็นอคติทางเพศและการกีด

กันทางเพศ ทำให้แนวคิดเรื่องเพศภาวะกับการพัฒนาได้หายไป ผลของการพัฒนาในฝ่ายน้ำ
 ตานภายใต้แนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนาในรูปแบบของฝ่ายน้ำตานั้นจึงไม่สามารถเปลี่ยน
 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้ ดังนั้นความล้มเหลวของการพัฒนาในฝ่ายน้ำตานั้นจึงกล่าวได้อย่างไม่เต็ม
 ที่ว่าเป็นความล้มเหลวของการพัฒนาในแบบของแนวคิดเพศภาวะกับการพัฒนาโดยตรง แต่
 เป็นมืองค์ประกอบของการนำเอาแนวคิดแบบเพศภาวะกับการพัฒนามาปฏิบัติใช้หรือเรียกว่าเกิด
 การระเหิดของเพศภาวะจากการพัฒนา (Gender Policy Evaporation) ออกไปต่างหาก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าโครงการฝ่ายน้ำตานั้นจะเป็นตัวอย่างโครงการพัฒนาแบบเพศภาวะ
 และการพัฒนาที่เรื่องของเพศภาวะเกิดการระเหิดดังที่กล่าวไปแล้วนั้น แต่ผู้หญิงที่อยู่ภายใต้
 โครงการก็มีการต่อต้าน และท้าทายต่อความสัมพันธ์ปิตาธิปไตยชุดเดิม ผู้หญิงไม่ได้หมายถึงแค่
 ผู้ถูกระทำเท่านั้น แต่ผู้หญิงบางคนก็เป็นผู้กระทำ แต่การกระทำหรือความสามารถในการต่อต้าน
 ของผู้หญิงกับกระบวนการพัฒนาที่เข้ามาต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากบริบทที่เฉพาะของผู้หญิง เช่น
 ผู้หญิงที่ทรัพยากรมากก็สามารถใช้ประโยชน์กับการพัฒนาใหม่ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น

ในเรื่องของเพศวิถีนั้น แนวคิดของเพศภาวะกับการพัฒนาไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก
 แต่การที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปพบประเด็นนั้น ได้แสดงให้เห็นแล้วว่ามีความเชื่อมโยงที่เพศวิถีเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 การพัฒนาจึงน่าตั้งคำถามว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่แนวคิดเรื่องเพศวิถีนี้นจะถูกนำมาพิจารณาใน
 แนวความคิดว่าด้วยเรื่องเพศภาวะกับการพัฒนาด้วย

บทสะท้อน

สิ่งที่น่าสนใจในงานชิ้นนี้คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่การศึกษานั้น ทั้งรัฐ
 และ โครงการพัฒนา ไม่ใช่ตัวแสดงหลักของการพัฒนา แต่ในความเป็นจริงที่มีตัวแสดงหลายตัว
 เข้ามามีบทบาทในการพัฒนา ฝ่ายน้ำตานั้นจึงเป็นแค่ส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงในขบวนการ
 พัฒนาเท่านั้น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ไม่ได้อ่อนไหวต่อความหลายของกลุ่มสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 ยังไม่ได้มีความอ่อนไหวต่อประเด็นเพศภาวะ และภายใต้โครงสร้างสังคมที่มีลักษณะเป็น
 ปิตาธิปไตย ส่งผลให้การกระจายของผลประโยชน์และผลทางลบที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
 เหล่านี้เป็นไปอย่างไม่เสมอภาค และผลทางลบมักจะตกอยู่กับผู้ที่มีอำนาจต่อรองน้อย ในขณะที่ผล
 ทางบวกมักจะกระจุกตัวอยู่กับผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและผู้มีอำนาจในการ
 ปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือที่ผู้ศึกษาได้พบในระหว่างการทำงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ
 การพัฒนามีผลต่อแนวอุดมการณ์ของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการพัฒนาที่นำมาซึ่ง
 ความเปลี่ยนแปลงหลายประการมีสัญญาณบ่งชี้ว่าอาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเพศวิถี

ซึ่งงานชิ้นนี้ไม่ได้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องเพศวิถีโดยเฉพาะจึงได้นำแค่บางแง่มุมที่เด่นชัดที่สุดนำมาเสนอ ซึ่งผู้ศึกษาเชื่อว่าหากมีการศึกษาเพิ่มเติมแล้วยังมีอีกหลายแง่มุมที่น่าสนใจดังนั้นประเด็นเพศวิถีจึงเป็นประเด็นที่ให้ความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนา และ เพศภาวะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved